

Το ολοκαύτωμα των Καλαβρύτων
μέσα από πραγματικές αφηγήσεις ανθρώπων που τότε ήταν παιδιά
βασισμένο στο βιβλίο «Το ημερολόγιο της εκτέλεσης. Δευτέρα 13 Δεκεμβρίου 1943», του
Δημοτικού Μουσείου Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος.
[Επιμέλεια: Χρήστος Φωτεινόπουλος, 2012]

ΤΜΗΜΑ: Δ1

Σκηνή 1^η

A. Πριν τον πόλεμο

(CD2) 1. Το 1940 ήμουν παιδί. Ζούσα στα Καλάβρυτα. Πριν τον πόλεμο, τα Καλάβρυτα θυμάμαι ήταν μια μικρή επαρχιακή κοινωνία, κυρίως αγροτική και κτηνοτροφική. Με τις δημόσιες υπηρεσίες της, τα σχολεία της, τις βιοτεχνίες της, τις γιορτές και τα πανηγύρια της, αλλά και τη Φιλαρμονική της.

2. (κρατάει ένα ποτήρι με βανίλια) Κάθε Κυριακή απόγευμα καθόμασταν με τους γονείς μου και τ' αδέρφια μου στο καφενείο και τρώγαμε υποβρύχιο, δηλαδή ένα κουταλάκι βανίλια μέσα σε ένα ποτήρι νερό. Μετά κατά το βραδάκι τα παιδιά της Φιλαρμονικής, που την επανδρώναμε εμείς οι μαθητές του Σχολείου, ψυχαγωγούσαμε τον κόσμο. Ανεβασμένοι σε μια εξέδρα στην πλατεία παίζαμε διάφορους σκοπούς. Νιώθαμε ευτυχισμένοι. Μέχρι που...

Σκηνή 2^η

B. Η Μεγάλη Ανατροπή

(CD-3) 3. (ήχοι καμπάνας) Στις 28 Οκτωβρίου 1940, κατά το σούρουπο χτύπησαν οι καμπάνες. Όλος ο κόσμος συγκεντρώθηκε στην πλατεία. Εκεί ο Πάνος Πόλκας, ο γραμματέας της κοινότητας, μας διάβασε, από ένα έγγραφο, την κήρυξη του πολέμου από τους Ιταλούς εναντίον της Ελλάδας. Τα Καλάβρυτα ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα της πατρίδας και πολλοί αναχώρησαν για τα ελληνοαλβανικά σύνορα. Από εκεί έρχονταν οι Ιταλοί.

(CD-4) 4. Όλοι οι συμπατριώτες μου μέσα σε ένα κλίμα πατριωτικού ενθουσιασμού, αλλά και οδυρμού, αποχαιρετούσαμε με δάκρυα στα μάτια τους στρατεύσιμους που επιβιβάζονταν στο τρένο, τον «Μουτζούρη». Γαντζωμένες μάνες, γυναίκες και παιδιά από τα παράθυρα του τρένου δεν έλεγαν να τους αποχωριστούν.

5. Μετά από λίγο καιρό, ακούγαμε κάθε τόσο τις καμπάνες να χτυπάνε και να έρχονται τα νέα από το Μέτωπο: Σήμερα έπεσε **το Πόγραδετς**, την επομένη **το Τεπελένι**, την μεθεπόμενη η **Κορυτσά**. Νιώθαμε τόσο ενθουσιασμό πατριωτικό, κλαίγαμε όλοι, βαρούσαμε τις καμπάνες χαρμόσυνα, φωνάζαμε στους δρόμους χαρούμενοι.

Χορωδία (Δ1&Δ2): Παιδιά της Ελλάδος παιδιά

Σκηνή 3^η

Γ. Η Ιταλική κατοχή

(CD5) 6. (κρατάει μπλε τετράδιο) Οι Ιταλοί όμως το Μάιο του 1941 ήρθαν στα Καλάβρυτα. Επιτάξανε όλα τα δημόσια κτήρια. Το θυμάμαι πολύ καλά αυτό, γιατί ξαφνικά μας έδιωξαν από το σχολείο μας και βρέθηκε η τάξη μου – η Τετάρτη Δημοτικού – καθώς και η Τρίτη να κάνουμε μάθημα στην εκκλησιά της Αγίας Αικατερίνης.

7. (κρατάει ένα βάζο με χαμομήλι) Στην ιταλική κατοχή πεινάσαμε πολύ και πουλήσαμε πάρα πολλά έπιπλα και κοσμήματα που είχε ο παππούς μου. Θυμάμαι ήταν Χριστούγεννα του 1942. Ετοιμάσαμε ένα τραπέζι πολύ ωραίο και καθίσαμε όλοι γύρω – γύρω, αλλά δεν είχαμε τίποτα να φάμε παρά μόνο λίγο χαμομήλι να βράσουμε και να πιούμε. Ανήμερα Χριστούγεννα και δεν υπήρχε τίποτε άλλο.

8. Οι Ιταλοί στρατιώτες ήταν με μας τα παιδιά φιλικοί. Μερικές φορές μας έδιναν ό,τι έμενε στα καζάνια από το συσσίτιό τους, ιδίως στα παιδιά που αναλάμβαναν και να τα πλύνουν. Αυτοί τραγουδούσαν, έπαιζαν θέατρο, και τότε εμείς πηγαίναμε κοντά τους μήπως μας δώσουν κάτι για να φάμε. Είχαμε μάθει και πώς να ζητάμε ψωμί στα ιταλικά: «**Σινιόρε ντάι πόκο πάνε**».

Σκηνή 4^η

(CD6) Δραματοποίηση 1: Ανοίγει η αυλαία. Δύο Ιταλοί στρατιώτες κάθονται οκλαδόν κάτω και τραγουδάνε. Έχουν το όπλο τους κάτω και το κράνος τους. Σε ένα μαντήλι έχουν ένα καρβέλι ψωμί, κονσέρβες, δύο πιάτα και τρώνε. Δύο ελληνόπουλα μπαίνουν μέσα, με αργά βήματα, τους χαιρετάνε. Το ίδιο κάνουν κι αυτοί. Ένα παιδί κρατάει ένα πανί και πάει να σκουπίσει το πιάτο του ενός Ιταλού και του λέει: «**Σινιόρε ντάι πόκο πάνε**». Οι Ιταλοί γελάνε, του δίνει μια μπουκίτσα ένας και αυτό καταχαρούμενο φεύγει. Το άλλο παιδί το κηνυγάει για να φάει κι αυτό. Μπαίνει ένα τρίτο παιδί που κάνει τον πατέρα και με μιμητικές κινήσεις των χεριών μαλώνει τα παιδιά. Ο ένας Ιταλός σηκώνεται και λέει: «**Σινιόρε Τζιοβάνι εγκό ντεν τέλο πόλεμο. Έχω παιντιά και γκινέκα στο Ρώμη!**» Κλείνει η αυλαία.

Σκηνή 5^η

(CD7) 9. Από την άλλη πολύ θορυβηθήκαμε και αναστατωθήκαμε όταν τον Ιούνιο του 1943 οι Ιταλοί συνέλαβαν στην Κέρτεζη δύο άντρες, έναν χωροφύλακα κι έναν καλόγερο. Έπειτα μάζεψαν κόσμο επίτηδες έξω από το Γυμναστήριο για να δουν την εκτέλεση τους.

10. Θυμάμαι που τους έριξαν τη χαριστική βολή και τους είδα να πέφτουν νεκροί. Είπαν ότι είχαν βρει πάνω τους κάτι προκηρύξεις της Αντίστασης. Και πράγματι το Αντιστασιακό κίνημα με τους αντάρτες είχε φουντώσει στην περιοχή (κρατάει προκήρυξη της Αντίστασης).

11. Οι Ιταλοί είχαν κάνει κι άλλες εκτελέσεις εδώ γύρω στην περιοχή. Εγώ σίγουρα ξέρω ότι σκότωσαν έναν άντρα στα Δίγελα, δύο στη Βιλιβίνα, τρεις στην Κερπινή. Τα είχα μάθει αυτά γιατί οι Ιταλοί μου είχαν πάρει το άλογο μου και πήγαινα από κοντά για να το φέρω πίσω.

12. Οι αντάρτες στις 9 Σεπτεμβρίου του 1943, με τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας, εισέβαλαν στα Καλάβρυτα με σκοπό να πάρουν τον οπλισμό των Ιταλών. Η μάχη κράτησε ώρες, αλλά οι Ιταλοί δεν παραδόθηκαν. Συνελήφθησαν όμως κάποιοι Ιταλοί καραμπινιέροι.

13. Την επόμενη μέρα κατέφθασαν με τεθωρακισμένα Γερμανοί. Είχαν μάθει ότι αντάρτες συνέλαβαν τους Ιταλούς Καραμπινιέρους και απαίτησαν να τους απελευθερώσουν, αλλιώς θα κάψουν τα Καλάβρυτα.

14. (κρατάει μια επιστολή) Οι αντάρτες μέσω μιας επιτροπής Καλαβρυτινών έδωσαν μια επιστολή των Ιταλών αιχμαλώτων που έλεγαν ότι ακολούθησαν οικειοθελώς τους αντάρτες και δεν επιθυμούν να γυρίσουν στα Καλάβρυτα.

Σκηνή 6^η

Δ. Οι βομβαρδισμοί

(ήχοι αεροπλάνου – κοιτάνε ψηλά)

(CD8) 15. 29 Ιουλίου 1943, Μάνεσι, ημέρα Πέμπτη. Σε ένα μέρος πάνω από το χωριό είδαμε να εμφανίζονται αεροπλάνα . Κι άλλες φορές πέραναν από ψηλά αεροπλάνα, αλλά δεν τα βλέπαμε, μόνο τ' ακούγαμε. Ήταν η πρώτη φορά που τα βλέπαμε από κοντά. Έκαναν μια στροφή πάνω από το χωριό και χαμήλωσαν. **«Είναι αγγλικά, είναι δικά μας. Ήρθαν να μας απελευθερώσουν»**, φώναζαν κάποιοι πιστεύοντας ότι είχαν έρθει οι Άγγλοι.

16. Στη δεύτερη στροφή όμως που έκαναν, είδαμε να φεύγουνε 'τρία πράγματα σαν μπαλόνια'. (ήχοι βόμβας – πέφτουν κάτω) για πρώτη φορά ακούσαμε βόμβα. (CD9) Τραντάχτηκε η γη. Τα 'χασα ήμουν και μικρός. Στο χωριό έπεσαν έξι βόμβες. Απολογισμός: δύο γυναίκες νεκρές και πέντε τραυματίες.

Σκηνή 7^η

Ε. Η μάχη της Κερπινής

(CD10) 17. Στις 17 Οκτωβρίου του 1943 μια άλλη δύναμη Γερμανών από 83 άνδρες ανεβαίνει προς το χωριό Κερπινή. Εμείς το Τάγμα – Καλαβρύτων, άρρωστοι κι εξαντλημένοι, φτάσαμε στις πέντε το απόγευμα. Από τα πλάγια ακολουθούσαμε τους Γερμανούς. Στου «Γούλα τον Μύλο» παραταχτήκαμε για να τους χτυπήσουμε κι έτσι έγινε.

(CD11) Δραματοποίηση 2: Ανοίγει η αυλαία. Γερμανοί στο κέντρο της σκηνής με κιάλια περιπολούν. Έλληνες στρατιώτες εισβάλλουν από τα παρασκήνια και τους περικυκλώνουν. Κρατούν όπλα και φωνάζουν: «Γονατίστε όλοι». Οι Γερμανοί παραδίδονται, γονατίζουν. Κλείνει η αυλαία.

Σκηνή 8^η

ΣΤ. Τα στούκας επιστρέφουν... οι αντάρτες σκοτώνουν τους Γερμανούς

(CD12) 18. Το γεγονός αυτό θύμωσε πολύ τους Γερμανούς. Οι αντάρτες οδήγησαν τους αιχμαλώτους το ίδιο βράδυ στα Καλάβρυτα και στη συνέχεια στα Μαζείκα. Στις αρχές Νοεμβρίου άρχισαν διαπραγματεύσεις για την απελευθέρωσή τους.

19. Παράλληλα οι Γερμανοί στις 29 Νοεμβρίου του 1943 βομβαρδίζουν το αρχηγείο των ανταρτών στο χωριό Βυσωκά. Από το βομβαρδισμό το χωριό Βυσωκά μέτρησε δεκατρία αθώα θύματα. Ανάμεσα τους δύο μαθητές τον Τάσο Παπαφράγκου και τον Τάσος Ντάνο.

20. Στις 7 Δεκεμβρίου του 1943 κι ενώ γερμανικές δυνάμεις κατευθύνονται προς τα Καλάβρυτα, οι αντάρτες εκτελούν τους Γερμανούς αιχμαλώτους κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες. Ήταν η αρχή του τέλους... για τα Καλάβρυτα

Χορωδία Δ1&Δ2: «Μάνα θα τους περιμένει»

Δραματοποιημένη εικόνα 3: Ανοίγει η αυλαία. Γερμανοί στρατιώτες σκοτωμένοι. Πάνω τους η Ναζιστική σημαία. Με το τέλος του τραγουδιού κλείνει η αυλαία.

Σκηνή 9^η

Ζ. Η «Επιχείρηση Καλάβρυτα»: Η αρχή του τέλους...

(CD12) 21. Κυκλοφορούσαν φήμες ότι έρχονταν οι Γερμανοί στα Καλάβρυτα από παντού. Όλοι φοβόντουσαν πιθανά αντίποινα. Ακούγαμε ότι σκότωσαν κόσμο στους Ρογούς, στην Κερπινή, στη Ζαχλωρού, ότι έκαψαν το Μέγα Σπήλαιο, ότι σκότωσαν τους καλόγερους. Όλα τα μαθαίναμε, αλλά δεν μπορούσαμε να τα πιστέψουμε, δε χώραγε ο νους μας τέτοια καταστροφή.

22. Κι όμως όλα ήταν αλήθεια. Οι Γερμανοί ήθελαν εκδίκηση. «Επιχείρηση Καλάβρυτα» το λέγανε. Έψαχναν από τη μια να βρουν και να ελευθερώσουν τους αιχμαλώτους της «μάχης της Κερπινής», και από την άλλη να εξουδετερώσουν τους αντάρτες.

23. 6.000 περίπου υπολογίζονταν οι αντάρτες. Αρχηγός τους ο καπετάν Μίχος. Είχανε και βοήθεια από συγγενείς και φίλους που ζούσαν στην περιοχή. Οι Γερμανοί το ήξεραν αυτό. Έπρεπε λοιπόν με κάποιο τρόπο να σταματήσουν την Αντίσταση και να τρομοκρατήσουν τους κατοίκους.

Σκηνή 10^η

Η. Η είσοδος στα Καλάβρυτα: ημέρες τρόμου

(CD13) 1. Η είσοδος των Γερμανών έγινε με τεθωρακισμένα την Πέμπτη 9 Δεκεμβρίου του 1943. Συγκέντρωσαν όλους τους κατοίκους στην κεντρική πλατεία, όπου ο επικεφαλής αξιωματικός είπε ότι ήλθαν για να καταδιώξουν τους αντάρτες.

2. Απαγόρευσαν την κυκλοφορία πολιτών στους δρόμους απειλώντας ότι θα πυροβολούν όποιον κυκλοφορεί και άρχισαν να πυρπολούν τα σπίτια όσων είχαν αντάρτες. Από τις πρώτες μέρες που ήρθαν στην πόλη, έκαιγαν και λεηλατούσαν σπίτια και μαγαζιά παίρνοντας τρόφιμα.

3. Το Σάββατο 11 Δεκεμβρίου το πρωί, θυμάμαι οι Γερμανοί βρήκαν τους τρεις αιχμαλώτους στρατιώτες τους από τη μάχη της Κερπινής σκοτωμένους και θαμμένους στο νεκροταφείο. Δεν ξέρω πώς το πληροφορήθηκαν. Τους ξέθαψαν, τους έκαναν νεκροψία.

4. Εμένα ο πατέρας μου ήταν επιπλοποιός και τον φώναζαν να φτιάξει τα φέρετρα. Γυρίζοντας στο σπίτι κατάχλωμος και φανερά στεναχωρημένος είπε στη μητέρα μου: «Αυτή τη φορά οι Γερμανοί έχουν εξαγριωθεί πάρα πολύ και θα μας σκοτώσουν. Θα μας σκοτώσουν!»

Σκηνή 11^η

Θ. Το προσκλητήριο του θανάτου και ο αποχωρισμός

(CD14) 5. Τη Δευτέρα το πρωί της 13^{ης} Δεκεμβρίου του 1943 ακούσαμε τις καμπάνες που ήχησαν βάνουσα μέσα στο κρύο και ομιχλώδες πρωινό. Μας είπαν να συγκεντρωθούμε όλοι ανεξαιρέτως στην πλατεία με τροφή μιας ημέρας και κρατώντας από μια κουβέρτα.

6. (CD15) Στην πλατεία υπήρχαν Γερμανοί και μας έστειλαν κάτω, προς το σχολείο. Στη μια αίθουσα είχαν στοιβάξει τα γυναικόπαιδα και στην άλλη όλους τους άντρες που ήταν πάνω από δεκατεσσάρων ετών.

Δραματοποίηση 4: Ανοίγει η αυλαία. Γερμανοί στρατιώτες σπρώχνουν κατοίκους που κρατούν μια κουβέρτα και λίγο ψωμί και από τη δεξιά πλευρά στέλνουν τους άντρες από την αριστερή τα γυναικόπαιδα. Κορίτσια μπορούν να κρατούν μωρά τυλιγμένα στην αγκαλιά τους. Κλάματα. Γερμανός με βίτσα τους λέει: «**Εσύ από εκεί**» (Γερμανικά;) Μια μάνα φωνάζει: «**Αλέκο, Αλέκο! Σταμάτα να σου δώσω λίγο ψωμί και το παλτό του πατέρα σου**». Ένας Γερμανός ρωτά ένα αγόρι «**Πόσο είσαι;**» (Γερμανικά;) Αυτό ι δείχνει με τα δάχτυλα του 14 και το σπρώχνει στις γυναίκες. Γυναίκες προσεύχονται. Η εικόνα παγώνει. Κλείνει η αυλαία.

Σκηνή 12^η

I. Το προσκλητήριο του θανάτου και ο αποχωρισμός

(CD16) 7. Το τι επικρατούσε μέσα δεν περιγράφεται. στριγκλιές, σκουζμάρια. Φωνές, κλάματα, προσευχές, ψαλμωδίες.

8. Φόβος και τρόμος. Απελπισία και απόγνωση. Από τα πανύψηλα παράθυρα δε βλέπαμε έξω.

7. Για αυτό κάθε λίγο, κάποιος ανέβαινε στην ανθρώπινη «σκαλωσιά» για να δει από το παράθυρο τι γινόταν. Έτσι μάθαμε ότι οι Γερμανοί αγγάρεψαν μερικούς άνδρες Καλαβρυτινούς για να κουβαλήσουν τη λεία τους από την Εθνική Τράπεζα.

9. Ξαφνικά ακούστηκε μια φωνή. «Οι άντρες βγήκαν έξω». Στα πρόσωπά μας ζωγραφίστηκε η απορία. Που τους πάνε; Δεν πέρασε πολύ ώρα και είπαν μερικοί ότι έπεσε φωτοβολίδα. Εγώ δεν είδα, αλλά άκουσα ωστόσο πυροβολισμούς.
(Ακούγονται πυροβολισμοί)

10. Ο γιος της Ντάνου που κοιτάζε έξω από το παράθυρο σε μια στιγμή είπε: «Μαμά κοιτάξε, καίγεται το σπίτι». «Δεν πειράζει αγάπη μου» του είπε, «θα το ξαναφτιάξουμε».

11. Καίγανε το ένα σπίτι μετά το άλλο. Ένας γέροντας πάνω από 80 χρόνων είχε ανέβει στο παράθυρο και φώναζε: «Τώρα καίγεται του Καλδίκη το σπίτι. Τώρα καίγεται του Βαλιμίτη. Τώρα του Τσαρούχα.» Εμείς ακούγαμε και τρέμαμε. Ολόκληρη η πόλη είχε πάρει φωτιά. Είχε λαμπαδιάσει. Ώσπου έβαλαν φωτιά στο σχολείο να μας κάψουν.

12. Ξαφνικά όσοι ήμασταν μέσα στο σχολείο νιώσαμε να πυρώνονται τα πόδια μας. Η ώρα ήταν 2.30. «Καιγόμαστε. Καιγόμαστε. Φωτιά!» Σκούζαμε και φωνάζαμε. Τι οδυρμός. Οι μανάδες μας χτυπούσαν τις πόρτες, άνοιγαν τα παράθυρα και πετούσαν τα παιδιά τους έξω, όπως η μητέρα μου τον αδερφό μου κι εμένα.

13. Καταφέραμε και βγήκαμε άλλος από τα παράθυρα, άλλος από τις πόρτες. Από εκεί βγήκαμε έξω στο προαύλιο και στην πλατεία και σκούζαμε: «Που είναι οι άντρες;». Η μια φώναζε «Γιώργηηηηηηηηηηη», η άλλη «Κίτσοοοοοοο», η άλλη «Χρήστοοοοοοο». Φωτιά, καπνοί... κι ο ήλιος από ψηλά λες κι έσταζε αίμα....

BINTEO 1

Σκηνή 13^η

ΙΑ. Η εκτέλεση

(CD14 - 15) Δραματοποίηση 5: Ανοίγει η αυλαία. Άνδρες με μια κουβέρτα στο χέρι και λίγο ψωμί προχωράνε σε σειρά. Γερμανοί τους προστάζουν να είναι σωστοί. Τους καθίζουν κάτω να φάνε λίγο ψωμάκι. Κάποια στιγμή τους σηκώνει όρθιους. Ο Πάνος Γεωργαντάς φώναξε δυνατά: «**Των πολλών ο θάνατος, ουκ έστι θάνατος!**» Αρχίζουν οι πυροβολισμοί και πέφτουν κάτω.

(CD16) 14 (αγόρι). Ήμασταν 700 περίπου. Εγώ ήμουν ένας από τους δεκατρείς που σώθηκαν. Μόλις άρχισαν τα πολυβόλα να μας βαράνε έπεσα κάτω μπρούμυτα και δεν με βρήκε η σφαίρα. Περίμενα να σταματήσουν οι πυροβολισμοί. Δεν κουνιόμουνα μέχρι να φύγουν. Κάποια στιγμή ανασήκωσα δειλά – δειλά το κεφάλι μου και είδα τους Γερμανούς να φεύγουν. Σηκώθηκα. Τι να δω! Στρώμα τα πτώματα. Ξεκίνησα για το λαγκάδι για να πλυθώ. Πάταγα πάνω στα πτώματα. Δεν κοίταζα κάτω για να μη βλέπω που πατάω.

Χορωδία (Δ1&Δ2): Η οπισθοχώρηση (Χορωδία)

Σκηνή 14^η

ΙΒ. Ο απεγκλωβισμός και η περιπλάνηση

(CD16) 15. Εμείς οι γυναίκες με τα παιδιά που καταφέραμε να βγούμε από το Σχολείο που καιγόταν είδαμε Γερμανούς να κατεβαίνουν από ένα μονοπατάκι πίσω από το γυμναστήριο και να κατευθύνονται τραγουδώντας προς τις γραμμές. Στη συνέχεια ακούσαμε την κυρά Βασίλω να φωνάζει: «Ελάτε απάνω, κουρούνες, σκοτώσανε τους ανθρώπους μας στου Καπή τη ράχη!»

ΒΙΝΤΕΟ 2

ΙΓ. Η αναζήτηση και η φριχτή ανακάλυψη

(CD17) 16. Μόλις φτάσαμε στη λάκα του Καπή είδαμε εκείνο το κακό. Προχωρούσαμε πάνω στο Γολγοθά. Πατάγαμε αίματα, όλη η πλαγιά κατακόκκινη. Το αίμα έφτανε μέχρι το γόνατο. Πώς θα αναγνώριζαμε τους δικούς μας;

17. Άλλες γυρεύαμε τους άντρες μας, άλλες τους γιους μας, άλλες τους πατεράδες και τα αδέρφια μας. Κι έβλεπες ένα βουβό πράμα. Γυναίκες να ψάχνουνε με μάτια θαμπωμένα, με πρόσωπα παγωμένα. Καθόλου κλάματα. Μόνο μια βουβαμάρα.

18. Τον πατέρα μου, τον Δημήτρη και τον αδελφό μου τον Νίκο τους βρήκαμε αγκαλιασμένους. Στη συνέχεια εγώ κι η αδελφή μου τους πήραμε σούρνοντας πάνω σε μια κουβέρτα και τους κατεβάσαμε στο νεκροταφείο.

19. Ήμασταν όλο γυναίκες και κουβαλούσαμε με όποιο τρόπο μπορούσαμε τους νεκρούς μπροστά στο κοιμητήριο. Η μια γυναίκα βοηθούσε την άλλη κι όλες μαζί φυλάγαμε τους σκοτωμένους να μη τους φάνε τα σκυλιά και τους ληστέψουν οι κλέφτες. Χτυπούσαμε και τενεκέδες για να μην τους φάνε τα όρνια.

20. Πώς να τους θάβαμε; Άλλοι πάλευαν με ξύλα, άλλοι με τα χέρια, άλλοι με φτυάρι. Εγώ έσκαβα με ένα σκαλιστήρι που είχε η μάνα μου στον κήπο. Σκάβαμε και μετά τους σκεπάζαμε με χώματα και πέτρες. Άφτιαχτοι κι αδιάβαστοι πήγαν στον άλλο κόσμο.

Σκηνή 15^η

ΙΔ. Η μεταφορά των νεκρών

(CD18) Δραματοποίηση 6: Ανοίγει η αυλαία. Άντρες κείτονται νεκροί. Γυναίκες αλαφιασμένες ανηφορίζουν στον τόπο της εκτέλεσης. Βρίσκουν νεκρά τα αγαπημένα πρόσωπα των δικών τους. Γονατίζουν και οδύρονται σιωπηλά. Μια γυναίκα μονολογεί: «**Αχ, Φέρτε μου κι ένα κουτσό, φέρτε μου ένα κουλό παιδί, να έχω ένα παιδί έστω και κουτσό!**». Κάποιες τραβούν τους νεκρούς προς το κοιμητήριο. Κλείνει η αυλαία.

ΒΙΝΤΕΟ 3

Σκηνή 16^η

ΙΣΤ. Αναζητώντας καταφύγιο – Η πρώτη βοήθεια

(CD20) 21. Στην πόλη των Καλαβρύτων δεν υπήρχε τίποτε όρθιο. Η πόλη είχε καεί εξολοκλήρου. Είχαν μείνει ένα δυο χαμόσπιτα τα οποία δεν ήταν δυνατόν να στεγάσουν κανένα μέσα στον σκληρό χειμώνα του Καλαβρυτινού Δεκεμβρη. Νηστικοί και κοκαλιασμένοι από την παγωνιά, άλλοι μέναμε σε μισοκαμένες χαμοκέλες, άλλοι στο δρόμο, άλλοι σε σπηλιές.

22. (κρατάει ένα κουτί κονσέρβας) Λίγες μέρες αργότερα μετά την καταστροφή ήρθαν από τον Ερυθρό Σταυρό και φέρανε τρόφιμα, ρούχα και φάρμακα. Διοργανώθηκε κι ένα συσσίτιο για μας τα παιδιά και πηγαίναμε. Είχαμε ένα κουτάλι στην τσέπη και περιμέναμε πότε θα έρθει η ώρα να μας μοιράσουν το φαγητό.

ΙΖ. Τα Καλάβρυτα προσπαθούν να επιβιώσουν

23. Εφτά χρόνια μετά τη μεγάλη καταστροφή και την απελευθέρωση οι πληγές της πόλης μας δεν είχαν κλείσει ακόμη. Η χαρακτηριστικότερη εικόνα που αντικρίζαμε καθημερινά, πέρα από τα χαλάσματα ήταν, οι μαυροφορεμένες και χαροκαμένες γυναίκες.

ΒΙΝΤΕΟ 4

Σκηνή 17^η

(CD21) 24. Όλοι αναρωτιόμασταν: «Γιατί έπρεπε να γίνουν όλα αυτά;» Δεν είχαμε διαβάσει Γκαίτε, δε γνωρίζαμε τραγούδια τους, ταινίες. Ούτε καν ξέραμε που πέφτει η πατρίδα τους... Τώρα σε αυτή την ηλικία δε μου μένει άλλο παρά να φωνάξω με όση φωνή έχω: «**Σταματήστε τους πολέμους. Ποτέ πια πόλεμος!**»

25. (φοράει μαύρο μαντίλι) Γεννήθηκα στα Καλάβρυτα το πρωί της 13^{ης} Δεκεμβρίου του 1943 την ημέρα της ομαδικής εκτέλεσης 696 άμαχων ανδρών και αγοριών. Η μέρα των γενεθλίων είναι για κάθε παιδί ημέρα χαράς. Για μένα ήταν και είναι ημέρα θλίψης και πένθους... Ο πατέρας μου μόλις γεννήθηκα με είδε, με φίλησε και μετά από λίγες ώρες τον εκτέλεσαν και ξεψύχησε... Δε βρίσκω λόγια να περιγράψω τα συναισθήματά μου από τότε που άρχισα να νιώθω τον εαυτό μου... Ποιοι παράφρονες ήταν αυτοί που διέπραξαν τόσο αποτρόπαια εγκλήματα και με ποιο δικαίωμα στέρησαν σε μένα και σε όλα τα παιδιά των Καλαβρύτων ό,τι πιο πολύτιμο υπάρχει για κάθε παιδί, το γονιό του;

ΒΙΝΤΕΟ 5

Τραγούδι: Της αγάπης αίματα

Εθνικός Ύμνος

Αποσπάματα Βίντεο από τη Μηχανή του Χρόνου
<https://www.youtube.com/watch?v=kqηAjR-cxRE>